

Kapitel 10

»Den frivillige, ulønnede leder«

- en undersøgelse af DIFs ledelseshistorie

af Per Jørgensen

Det er blevet sagt, at folkeskolen og skattevæsenet er det eneste, vi danskere er rigtig fælles om. Hvis vi imidlertid udvider fællesmængden til også at omfatte Dansk Idræts-Forbund (DIF), bliver udsagnet næppe meget mindre sandt af det.

Dels er over halvanden million af os direkte medlemmer af organisationen, dels er det som bekendt »DIF-idrætten«, der regelmæssigt holder os alle beskæftiget foran fjernsynet.

I massemedierne møder vi ikke alene de aktive (eliten), men også lederne (toplederne). Vi kan der konstatere, at lederne for tiden især udtaler sig om økonomi såvel direkte (f.eks. tipning, lotto eller sponsorering) som indirekte (hvordan gøres eliten bedre).

»Æskesystemet«

DIF er en paraplyorganisation med for tiden 54 specialforbund. Disse specialforbund dyrker »DIF-idræt«, der i daglig tale forstås som en mere konkurrenceorienteret idræt end den, de tre andre idrætsforbund (DDGU, DDSG&I samt DFIF) *) dyrker. De dyrker til gengæld en mere »folkelig« idræt. I det mindste i egen selvforståelse.

»DIF-idrætten« er på ingen måde nogen entydig størrelse. Der er indenfor de enkelte specialforbund ofte meget stor afstand mellem top og bund, både hvad angår form og indhold i idrætsudøvelsen. Afstanden findes også i den enkelte klub, hvor der er stor forskel på vilkårene for førsteholdsspilleren, fjerdeholdsspilleren og juniorspilleren.

Den samme afstand mellem top og bund genfindes specialforbundene imellem. I toppen er f.eks. fodboldeliten professionel, mens eliten i den anden ende nærmest har penge med hjemmefra, når den dyrker idræt.

Man kan således sige, at DIF på mange måder er et kinesisk æskesystem bestående af pyramider. Pyramidedannelsen på de forskellige niveauer har især to årsager.

På den ene side en ideologisk, der placerer konkurrence som noget helt centralt for idrætsudøvelse. Konkurrencen medfører nødvendigvis en opsplitning mellem »1 og 2«, »han og hun«, »tung og let«, »ung og gammel« o.s.v. På den anden side en økonomisk, der har en sammenhæng med en meget forskellig interesse hos publikum, massemedier og sponsorer. Dels for de enkelte specialforbund. Dels for de forskellige niveauer idrætten udøves på.

Disse meget forskellige vilkår idrætsudøvelsen er underlagt, har også som konsekvens stor forskel på idrætslederens vilkår. I den ene ende af skalaen findes idrætsledere med en placering i offentligheden på linie med toppolitikere og ditto erhvervsledere. Og i den anden ende findes idrætsledere, der, selv om de er topledere, er ligeså ukendte i offentligheden, som alle de menige ledere.

»DIF-skudens kurs«

I spidsen for alle specialforbundene står DIF-lederne med formanden, som for tiden er Kai Holm i spidsen. DIF-ledelsen er valgt af specialforbundenes topledere. Den er valgt til dels at afstikke kursen på »DIF-skuden« og dels naturligvis at holde den flydende. Umiddelbart skulle man mene, at de skiftende DIF-ledelser må have haft et hårdt job med at styre en organisation med så mange indbyggede modsætninger. Historisk set har det imidlertid været forbløffende uproblematisk.

Det kan forklares ved, at der er en vis tradition for pragmatisk lederskab i DIF. Men det kan også forklares ved, at der bredt ud blandt medlemmerne netop er og har været enighed om, at konkurrence er et grundvilkår for »ordentlig« idrætsudøvelse. Denne enighed har medført en altovervejende opbakning bag den såkaldte »enhedstese«. Tesen, der har været stærkt omstridt i idrætsdebatten de sidste ca. 20 år, lyder nogenlunde således: »top skaber bredde - bredde skaber top, og vi trækker alle på samme hammel«.

Denne undersøgelse vil komme til at handle om ledelse set fra toppen. Mit vigtigste kildemateriale er DIFs årsskrifter, der er blevet udgivet i 1898, 1905, 1906 og uafbrudt siden 1909.

I årbøgerne repeteres, fremhæves og retfærdiggøres DIFs virksomhed i det forløbne år, ligesom de fremtidige linier afstikkes. Af praktiske, men især tidsmæssige årsager er der ikke benyttet egentligt arkivmateriale i undersøgelsen.

»Pragmatisk ledelse«

I 1964 blev den tidligere formand H. Castenschiold tillagt følgende udtalelse om lederskab: »Det synes som om idrætten fremkalder alle de sletteste egen-

skaber i et menneske. - Medmindre den er vel ledet«. ²⁾ Det fremgår ikke hvornår, eller i hvilken anledning udtalelsen skulle være fremsat, men om ikke andet så pointerer den, at ledelse er nødvendig.

Skal man kort skitsere arten af ledelse fra DIF-ledelsens side gennem tiden, må man kalde den udpræget pragmatisk. DIF-ledelsen har selvfølgelig til enhver tid holdt den ideologiske fane højt med hensyn til amatørbegreb, økonomi, sundhed, konkurrence o.s.v. Det forholder sig bare således, at ledelsen altid har forstået at justere begrebernes indhold i takt med udviklingen inden for specialforbundene og det omgivne samfund. Der er således sjældent opstået alvorlige stridigheder mellem DIF og specialforbundene, og kun en enkelt gang har man oplevet en (omend kortvarig) sprængning af forbundet.

I 1900 så DBU sig nødsaget til at melde sig ud af DIF. DBU, der på det tidspunkt var den eneste fagunion (specialforbund), kunne ikke leve med nogle ændringer i DIFs love. DBU genindtrådte først i 1904 efter en lovrevision, der tilfredsstillede DBU, og Dansk Gymnastik-Forbund (DGF), der indmeldte sig samme år. Bl.a. bortfaldt en ret vidtgående udelukkelsesmyndighed, som var blevet indført i 1900.³⁾

Hændelsesforløbet demonstrerer dels det, der har været et gennemgående træk ved DIFs ledelse gennem årene, at den tilpasser sig det uafvendelige, dels hvad der til at begynde med var ambitionen med hensyn til lederskabet af dansk idræt.

Den egentlige baggrund for dannelsen af DIF, den 14.2.1896 var behovet for at få »ordnede forhold« inden for idrætsområdet. Både med hensyn til standardiserede regler for idrætsudøvelse, organisering af informationsvirksomhed og ikke mindst fastlæggelse af amatørregler. Desuden var det vigtigt, at få en ledelse af idrætten, der kunne forhandle med offentlige myndigheder. Således fremstilles sagen i det mindste i den officielle »DIF-historie«. ⁴⁾

Spørgsmålet er imidlertid nok, hvem behovet egentlig var hos. I perioden 1888 til 1896 blev det flere gange forsøgt at nå til enighed om især amatørregler, men uden held. Der var stort set ingen interesse blandt idrætsforeningerne for de tiltag skiftende initiativtagere foretog. Selv ved DIFs dannelse i 1896 af et forbund (DBU) og 18 foreninger, havde man oprindeligt inviteret over 50 foreninger.⁵⁾

Amatørsørgsmålet, der havde dannet baggrund for alle forsøg på samling af dansk idræt fra 1880-erne og frem, var stærkt underprioriteret ved DIFs dannelse. Måske klog af skade har det på ingen måde nogen fremtrædende plads i de konstituerende love, der i det hele taget ikke forpligtede de deltagende foreninger til ret meget.

Allerede på generalforsamlingen i oktober samme år kom stramningen. Medlemmerne blev nu forpligtet til »ubetinget at respektere og følge Forbundets til enhver Tid gældende Idrætsreglementer« og »at underkaste sig Forbundets til enhver Tid gældende amatør- og Ordensreglement«. ⁶⁾

I de følgende år blev amatørreglementet gentagne gange ændret. Bortset fra måske i 1904, hvor Danmark indgik fælles amatørreglement med Norge og Sverige, var der altid tale om lempelser. I det nordiske arbejde opgav man endeligt fællesregler i 1918, men først i 1925 opgav DIFs ledelse tanken om fælles amatørreglement for specialforbundene.⁷⁾ Der skulle gå yderligere nogle år, før DIF i slutningen af 1970'erne brød med amatøridrætten som et overordnet princip for forbundets virksomhed.

Når det blev nævnt, at DIFs ledelse er pragmatisk i forhold til udviklingen i specialforbundene og samfundet må det selvfølgelig også nævnes, at andet vel næppe har været muligt, hvis DIF skulle bestå som paraplyorganisation for bundene. Det er imidlertid ikke det samme som at påstå, at DIFs ledelse aldrig tager offensive initiativer overfor på den ene side, det offentlige og på den anden side, specialforbundene. Overfor det offentlige har DIFs skiftende ledelser i årenes løb demonstreret stor dygtighed til at komme igennem med organisationens ønsker. I forholdet til specialforbundene kan der nævnes utallige eksempler på at DIF fører en aktiv politik. Også indenfor områder, der ligger i udkanten af det rent idrætslige. I det følgende skal bare et enkelt eksempel fremdrages.

»Lægesagen«

Lidt firkantet kan det siges, at det eneste, de skiftende ledelser for DIF har været helt fælles om, har været interessen for lægevidenskaben. Indfaldsvinklen til denne interesse, har dog ikke været den samme i hele perioden.

På det overordnede plan har lægevidenskaben kunnet levere argumenter for idrættens fortræffelighed på såvel det mentale, som det fysiologiske og samfundsmæssige plan. Dermed har DIF fået videnskabelig ammunition til det ideologiske skyts, der regelmæssigt er blevet bragt i stilling overfor offentligheden. Desuden falder det selvfølgelig lige for at knytte »DIF-idrætten« hvis særkende jo netop er den systematiserede, idrætslige konkurrence til den eksakte videnskab.

Den første DIF-årbogs første artikel er skrevet af lægen Clod-Hansen og hedder »Apropos om Bade«. Den handler om idrætshygiejne, et begreb der foruden badning og aftørring også omfattede træningsmetoder, anatomi, kostvaner etc.

Nogle idrætsmænd dyrkede idræt i deres gangklæder. Mange idrætsmænd gik ikke i bad efter træning eller konkurrence. Mange vaskede sjældent deres idrætstøj. Hyppigt så man »Smaabylder, Fillipenser samt røde og sorte Smaaknubber paa vore Idrætsmænds Kroppe«. Artiklen, hvis ærinde var opdragende, leverede derfor en række videnskabelige argumenter for badningens og hudplejens nødvendighed og fordele. Var de ikke alle videnskabeligt holdbare, var de i hvert fald velmente. 8)

Allerede en halv snes år efter var »lægesagens« interessefelt flyttet fra det opdragende til det undersøgende. Fra 1909 og frem arbejdede DIFs ledelse

Fig.1

	1)	2)	3)	4)	
	Tilskud fra stat (1000 kr.)	Andre indtægter (1000kr.)	Antal forbund	Antal foreninger	Antal medlemmer (1000 stk.)
1896	0	0,5	1	18	27 (1897)
1903	3	1,7	5 (1906)	228 (1905)	25 (1906)
(første år med statstilskud)					
1910	5	0,8	9	236	27
1921	28	18	13	471	55 (1918)
25-års jubilæum)					
1930	43	13	15	1007	155 (1932)
1941	64	101	19	2143	311
(indtil 1941 havde DIF regelmæssigt underskud. Siden da har der altid været overskud.)					
1946	136	57	21	3491	571
(50-års jubilæum)					
1950	1861	12	27	3998	746
(første år med tipsindtægt)					
1960	2019	45	32	5209	1069
1970	11.493	842	39	6199	1334
(75-års jubilæum)					
1980	47.751	5850	50	8255	1569
1988	97.324	3591	54	9446	1751

*) Indtægter fra staten omfatter fra 1950 tipsindtægter.

2) Andre indtægter omfatter især gaver samt renter og udbytter. For tiden udgør renter og udbytter ca. 99% af »andre indtægter«.

3) DIF har i tidens løb haft forskellige regnskabs- og registreringsår. Derfor er de anførte årstal ikke altid helt dækkende.

4) Inklusive passive medlemmer.

DIF-formænd siden 1896.

- 1) Victor Hansen, 1896-97 (kommandør), fra 1897-1912 præsident (den eneste) for DIF.
- 2) Holger Forchammer, 1897-99 (overlæge).
- 3) Niels V.S. Holbek, 1899-1901 (kaptajn).
- 4) Fritz Hansen, 1901-09 (kaptajn).
- 5) Johan L. Nathansen, 1909-22 (overretssagfører).
- 6) Holten F. Castenschiold, 1922-41 (generalmajor).
- 7) Herbert Sander, 1941-47 (oberst).
- 8) Leo Frederiksen, 1947-62 (landsretssagfører).
- 9) Gudmund Schack, 1962-69 (grosserer).
- 10) Kurt Møller, 1969-78 (advokat).
- 11) Svend O. Hansen, 1978-83 (advokat).
- 12) Kai Holm, 1983- (ingeniør).

støt på at få indarbejdet lægeundersøgelser som en fast rutine og helst som et krav fra alle specialforbundenes side.³⁾ Hvad det dog aldrig blev.

Det vil nu være synd at sige, at responsen fra de aktive levede bare nogenlunde op til ledelsens ihærdighed. Lægerne måtte undersøge, ikke helbrede

f.eks. idrætsskader, hvilket var det, de aktive var mest interesserede i. Utilfredsheden med ressourcetilstanden fortsatte gennem årene, men læge værelserne, hvoraf der på et tidspunkt i slutningen af 1950'erne var 30, blev ikke nedlagt. Med tipningens indførelse viste lægeværelserne sig at være en slags økonomisk murbrækker for DIF, idet deres tilstedeværelse blev opfattet meget positivt af politikerne.¹⁰⁾ Først i 1974 slap man af med helbredsundersøgelserne. Undtagen kampbokserne, hvis helbredsundersøgelser var et krav fra justitsministeriet.¹¹⁾

Den manglende respons hos medlemmerne for DIF-ledelsens omsorg for deres helbred gav sig i 1972 også udtryk på anden vis. Det blev med stor kraft forsøgt at få medlemmerne til at tegne en »sportsulykkforsikring«. Men trods en stor reklameindsats for sagen måtte fiaskoen erkendes.¹²⁾

Det var nu ikke første gang man forsøgte. Allerede i årene efter første verdenskrig ville ledelsen have de aktive forsikret mod ulykker og sygdom som følge af træning og konkurrence. Det blev heller ikke til noget.¹³⁾

Idrætsskader, deres undersøgelse og behandling er selvfølgelig af stor betydning for »lægesagen« stadigvæk, men derudover har dopingproblemet været med til at sætte dagsordenen de sidste femten år. »Doping« er i dag lagt i hænderne på et særligt dopingudvalg under DIF. Nogenlunde samtidig med at dopingspørgsmålet for alvor trængte sig på, fik DIF en fornyet interesse for »lægesagen« i dens mere oprindelige betydning. I forbindelse med en øget interesse for sundhed, miljø, livskvalitet og motion hos befolkningen, ses idrætten igen som et væsentligt element i folkesundheden. Et synspunkt DIF ellers så småt havde forladt.

»Ledere, det er ikke noget man skaber«

Udtalte DIF-formanden Herbert Sander i 1944. Idet han fortsatte sætningen med at påpege, at det er man født til.¹⁴⁾

Udtalelsen synes at have været dækkende for indstillingen hos DIF og specialforbundene det meste af DIFs levetid. Det første egentlige lederkursus blev nemlig først afholdt i 1944 og først gennem de sidste ca. 15 år, kan man tale om en egentlig systematisk lederuddannelse.

Instruktionskurserne har for det meste været overladt til de respektive specialforbund. Dog med økonomisk støtte fra DIF. Allerede i 1921 begyndte DIF som supplement til specialforbundene selv at afholde instruktionskurser.¹⁵⁾

Lederkurser havde som nævnt sent DIFs interesse. Retfærdigvis må det nævnes, at der ved instruktionskurserne op gennem tiden ofte var et emne, der hed foreningslære. Her blev nogle af de rent praktiske problemer i forbindelse med lederarbejdet gennemgået.

Alt i alt må man dog sige, at der til den højtbesungne frivillige, ulønnede leder i DIF, også må tilføjes et »uuddannede«. I hvert fald indtil for nylig.

»Ledelsesemnerne« på instruktionskurserne havde fuldstændig den samme indholdsmæssige indfaldsvinkel som de »rigtige« emner. Det gjaldt om at bibringe lederne nogle instrumentelle færdigheder. Et eksempel herpå er, at der på et 12-dages kursus for idrætsinstruktører i 1923 blev anvendt 5 timer på emmet »organisation«. Samtlige underemner, der var 12, handlede om DIFs opbygning og reglementer samt arbejdet i en bestyrelse.¹⁶⁾

Det blev der ændret lidt på i 1933. Da udgav DIF »Vejledning for Foreningsledere og Lærere«. Dette hefte, der er på mere end 100 sider, har en »del tre«, der hedder »Den idrætsopdragende Virksomhed«. Imidlertid er der ikke tale om pædagogiske eller psykologiske retningslinier for lederne, men udlukkende en repetition af de værdier og normen, der sædvanligvis tillægges idrætten.

Konkluderende siges om lederens arbejde, at »*Hanmaa grave Guldet frem af den pædagogiske Guldgrube, som Idrætten er, renses Slaggerne fra og saa støbe Guldet i Karakterdannelsens faste Form*«. ¹⁷⁾

Men hvordan lederen nærmere skulle grave i den pædagogiske guldgrube handlede vejledningen altså ikke om. Ej heller de reviderede udgaver fra 1936, 1944 og 1954. Og det er selvfølgelig rimeligt nok, hvis udgangspunktet er, at de egentlige lederegenskaber er medfødte. Lederegenskaber kunne man få brug for i mange sammenhænge. I 1944 kom der en tilføjelse til afsnittet om »Optagelse af nyt Medlem«. Tilføjelsen er bibeholdt i 1954- udgaven.

Man kan, hedder det nu inddele de, der søger ind i en idrætsforening i to kategorier.

- de, der søger ind for idrættens skyld, og
- de, der søger ind for foreningslivets skyld.

Første kategori er ok. Det kan dreje sig om åbne og frejdige naturer, der driftigt går ind i foreningslivet og kammeratskabet, og med brændende iver kaster sig ind i arbejdet. Andre kan være sky og tilbageholdende, og dem må lederen især tage vare på.

Medlemmer af 2. kategori har ingen interesse for idrætslivet. De kalder sig aktive, men er i virkeligheden ikke alene passive, men også negative. En overgang kan de blive ret populære indenfor en vis kreds af medlemmer, men de vil i det lange løb kun være til besvær og gøre fortræd. Dem bør man skille sig af med. Dog kan det lade sig gøre at lede den slags medlemmer på rette vej, så de bliver indfanget af »idrættens tryller«. ¹⁸⁾

Idrætten var altså kun for de aktivt idrætsinteresserede. Det fremgår ikke hvordan DIFs ledelse ville kombinere denne holdning med modstanden mod statens ungdomslovgivning i midten af 1950'erne. Her var DIFs hovedargument, som det senere vil fremgå, netop, at DIF både havde organisation og ledelse til at varetage fritidsarbejdet med ungdommen.

I en tid, hvor der tales meget om mangel på ledere og lederfråfald ¹⁹⁾ kan det være interessant at nævne, at da DIF i 1949 kontaktede kursusdeltagerne fra lederkurserne fra starten i 1944 og til og med 1948, var der kun 50%, der stadig fungerede som idrætsledere. ²⁰⁾

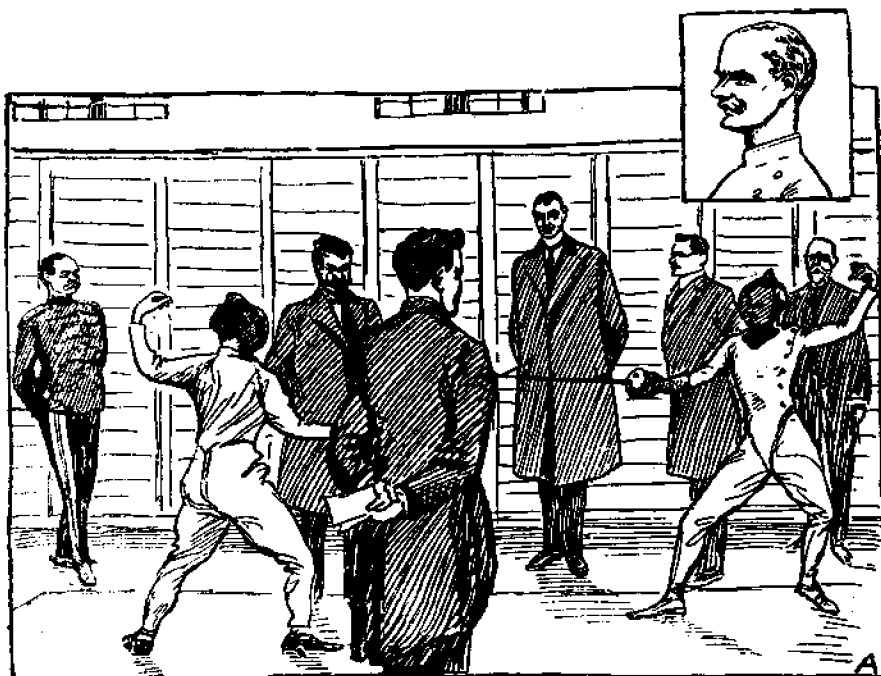
Lederkurserne blev ikke det helt store tilløbsstykke. Om det skyldtes indholdet, der især bestod af forenings- og mødeteknik, regnskabsvæsen samt idrættens fysiologiske og psykiske virkninger og moralske sider, skal være usagt. Allerede i 1950'ernes begyndelse måtte man aflyse flere på grund af manglende tilmelding.²¹⁾

Unægteligt ser det ud til at DIF's medlemmer delte ledelsens opfattelse af at leder, det var noget man var født til. Ikke noget man uddannede sig til.

I 1968 følte man at noget burde gøres. Kravet til den moderne leder var nu så stort, at man besluttede at sætte lederuddannelsen mere i system. En række kurser blev planlagt, men først i 1970 kom der, med ansættelse af konsulenter og nedsættelse af kursusudvalg gang i sagen. Fritidslovgivning, ungdomslovgivning, moms og kildeskat var nye »discipliner« i idrætten.

Siden da har DIF haft en omfattende kursusvirksomhed, selv om det i 1976 måtte konstateres, at omfanget ikke svarede til forventningerne.²²⁾

Op gennem 1980'erne stabiliserede antallet af kursister sig på ca. 6000. Heraf udgjorde de egentlige lederkurser ca. 15%. Desuden arrangerede

På denne tegning 1911 vinder den senere DIF-formand Herbert Sander slutkampen i fleuretægning ved årets danske mesterskab. Den daværende formand, J.L. Nathansen og ved siden af ham DIF's protektor siden 1904, prins Christian (senere Chr. X) overværer begivenheden. Såvel militæret som kongehuset var tidligere alliancepartnere for Dansk Idræts-Forbund.

DIFs uddannelsesudvalg nu specialkurser og seminarer, der lå udenfor den strukturerede kursusvirksomhed. Herunder også en del lederkurser.²³⁾

I sidste halvdel af 1980'erne har DIFs kursusvirksomhed foretaget et nyt hop til et niveau på ca. 13.000 kursister om året. Med hensyn til lederkurserne er udviklingen særlig bemærkelsesværdig, idet disse nu nærmer sig 50% af samtlige kurser.

De to forskellige principper i DIFs uddannelsessystem, som man så småt kunne ane fra reorganiseringen i 70'erne, er blevet videreført og udbygget. DIF har i dag dels et struktureret uddannelsestilbud med et trindelt forløb og dels enkeltstående emnekurser. Sideløbende tilbydes en lang række forskellige emnehæfter og bøger.

Dette gælder også for lederuddannelsen, om hvilken man i øvrigt må sige, at de instrumentelle færdigheder, der naturligvis er vigtige også for dagens leder, nu ikke mere er enerådende i lederuddannelsen.²⁴⁾

»Ildrætslederen er en mand«

Hvilke socialgrupper, der dyrkede og dyrker idræt i DIF, er der aldrig lavet en samlet undersøgelse over. I DIFs selvforståelse dyrkes idrætten af alle. Dette udtrykkes på udmærket vis i det standardforedrag DIF-ledere fra 1954 og nogle år frem holdt for de værnepligtige: »Vore idrætsforeninger er små demokratiske samfund, i hvilke lagerarbejderen morer sig sammen med direktøren, uden at der iøvrigt er nogen, der tænker over, hvad medlemmerne er i det daglige erhverv. Og kammeratskabet på idrætspladsen fører ofte til venskab for hele livet«. ²⁵⁾

Til det synspunkt, der heller ikke er ukendt i dag, kan der indvendes en del. Ildrætslederen er f.eks. mand. Ligesom træneren og dommeren også er det. Og tilskueren med for den sags skyld. Kun blandt de aktive finder man mange kvinder. Nemlig ca. 40%, hvilket i øvrigt er en betydelig stigning i forhold til 1945, hvor der kun var ca. 25% kvindelige medlemmer under DIF.

I perioden frem mod 1946, altså i DIFs første 50 år, var idrætslederen også en mand. Ud af de ca. 200 ledernavne, der nævnes i registeret til 50-års jubilæumsbogen er kun 7 kvinder. Alle var de menige medlemmer af bestyrelsen. Da DIF i 1921 fyldte 25 år kom de første kvinder i bestyrelsen. Fire i alt. På samme år. ²⁶⁾

Baggrunden herfor var en lovrevision i DIF. Dels blev det vedtaget at *»der bør blandt de valgte Medlemmer være repræsentanter for kvindelig Idræts Ledere«*. Dels udvidede man antallet af bestyrelsesmedlemmer. Kvinderne fortrængte med andre ord ingen mænd.

Hvad der lå bag DIF-ledelsens pludselige interesse for »kvindesagen« er svært at vide. Måske havde det betydning, at valgetten for kvinder nu var blevet gennemført ude i samfundet. Måske gjorde det indtryk, at en selvstændig »Dame-Union« søgte optagelse i DIF samme år, hvilket man i øvrigt måtte nægte ifølge lovene. ²⁷⁾

Vi skal faktisk helt op til vor tid før DIFs ledelse igen i større omfang interesserer sig for kvindernes placering i organisationen. Delvis inspireret af kvindebevægelsens nedslag i idrætslivet i form af organisationen »Kvinder og Idræt« fra 1970'ernes slutning. DIF ansatte en kvindekonsulent i 1984²⁸⁾ Men når det er sagt, må det også nævnes, at der faktisk er færre kvinder i DIFs bestyrelse i dag end i 1921. I DIFs ledelse, eller for den sags skyld også i de andre idrætsforbunds ledelse, er kvinder ikke den halve verden.

Der var imidlertid også et par andre grupper, der var svagt repræsenterede blandt DIFs topledere i perioden op til jubilæet i 1946. Det var præsterne og folkeskolelærerne. Om begge disse grupper kunne man måske forvente, at de ville have interesseret sig for og gået aktivt ind i idrætsarbejdet. Idrætten blev jo bl.a. lanceret som noget med ungdom, opdragelse og en række gode dyder.

Faktisk er der kun fem folkeskolelærere og slet ingen gejstlige blandt toplederne i DIFs 50 første år. Baggrunden herfor er formentlig, at DIF i et vist omfang tabte slaget om skoleidrætten til den svenske gymnastik, og at kirken helt tilbage fra reformationstiden har udvist en ret så kropsfjendtlig holdning.²⁹⁾

Til gengæld var der i »den tidlige periode« andre grupper, der var overrepræsenterede i DIFs ledelse. Det gælder først og fremmest militæret.

Det var således langt fra første gang, da DIF med foredragene for de værnepligtige omkring midten af 1950'erne søgte samarbejde med militæret. Det var faktisk noget af det første DIFs ledere foretog sig efter forbundets dannelse. Det var der mange gode grunde til.

Militæret havde noget DIF ikke havde. Militæret kunne skaffe DIF offentlig legitimering og derved lette vejen til anerkendelse hos staten-Såvel ideologisk som økonomisk.

Militæret havde instruktører. Faktisk var uddannelsen som idrætslærer militær fra 1816 til 1898, hvor »Statens 1-årige Gymnastikkursus« oprettedes. I hele den periode var »Hærens Gymnastikskole« ene om at uddanne idrætslærere til såvel hær som skole.³⁰⁾

Militæret havde idrætsanlæg, rekvisitter og soldater, som var potentielle DIF-medlemmer. Desuden havde militæret et økonomisk potentiale, DIF kun kunne drømme om.

Hvis man endvidere ser på DIFs formænd gennem tiden (fig. 1) er det påfaldende, at af de første 7 formænd var de 5 militærfolk. At militærlederne således også var DIF-topledere kan umiddelbart tolkes som om, DIF fra starten var et meget militaristisk indstillet idrætsforbund. Det er ikke nødvendigvis tilfældet.

Det var ikke alene i Danmark, men også andre steder især tre befolkningsgrupper, der stod i spidsen for den tidlige idrætsbevægelse. For det første militærfolkene, der dels ofte havde en idrætspædagogisk baggrund, dels havde kontakt til ungdommen. Dernæst forretningsmændene, der kunne skaffe pengene. Og endelig »kontorfolkene«, der kunne holde fart i den »bureau-

kratiske maskine«. For Danmarks vedkommende kan denne antagelse i hvert fald bekræftes via lederfortegnelsen for den tidlige danske idrætsbevægelse.³¹⁾

»Med økonomien på midtbanen«

Lad det være sagt med det samme. Forholdet mellem DIF og staten (det offentlige) har altid været præget af penge. Penge som staten har, og DIF gerne vil bruge, samt penge DIF har og staten gerne vil beskatte.

Det gør både staten til en medspiller og en modspiller. Medspiller når den bevilger penge eller undlader at beskatte. Og modspiller når det modsatte er tilfældet. Medspiller - modspiller forholdet er imidlertid ikke kun et økonomisk anliggende. Ikke uventet opfattes statens økonomiske interesse som et barometer for accept og forståelse. Accept af og forståelse for idrættens store samfundsmæssige betydning og DIFs centrale rolle som organisator af idrætten (ungdomsarbejdet) og formidler af dens ideer. DIFs ledere har altid søgt statens accept.

Når man ser på f.eks. 1988-regnskabet kan det se ud som om DIF har opnået denne accept helt og fuldt. Omkring 97% af DIFs indtægter på godt 100 millioner kroner stammer fra den tipning, staten i sin tid indførte. Og til efteråret etableres der lotto.³²⁾ På samme måde får også de andre idrætsforbund størstedelen af deres indtægter fra tipningen.

Staten har dog langt fra altid »forkælet« idrætten. Ikke sammenlignet med idrætten i de andre nordiske lande. Og i hvert fald ikke for DIFs vedkommende. Hvis man betragter fig. 1, falder det i øjnene, at DIF først i 1903 fik statstilskud overhovedet.

Det var ikke fordi staten ikke gav tilskud til idrætten, både skytterne og gymnasterne fik, og det var heller ikke fordi DIF ikke søgte. Det gjorde man allerede i 1899. Men nej, DIF måtte endnu nogle år nøjes med at være »græsrodsbevægelse«. Staten ville ikke samarbejde med DIF om den legemlige opdragelse. Et begreb der ellers i DIFs forståelse indeholdt såvel moralske, sundhedsmæssige, sociale som patriotiske aspekter.

Siden hen gik det bedre med samarbejdet og frem mod tipningens indførelse i 1948 steg statstilskuddet langsomt og med adskillige tilbageslag til 100.000 kroner om året. Det dækkede dog langt fra DIFs udgifter, og de sidste 10 år inden tipningens indførelse mindede i økonomisk henseende om DIFs 10 første år/Statstilskuddet var ofte mindre end tilskuddet fra anden side. Anden side vil i begyndelsen sige opvisninger og kontingent. Carlsberg og Tuborgbryggerierne (også dengang) samt en række store virksomheder med Arbejdsgiverforeningen i spidsen ydede sidenhen store beløb til DIF.³³⁾

DIFs ledelse besluttede sig i 1939 efter et par års debat tital gå ind for tipning, men først i 1947 fremkom lovforslaget. I juni 1948 blev tipsloven vedtaget. Det skete bl.a. efter at 20.000 idrætsfolk den 3. maj havde demonstreret foran Christiansborg.³⁴⁾ DIFs indtægt blev med et slag mangedoblet.

Den store vinder var selvfølgelig staten, og allerede få år efter kunne Leo Frederiksen påpege at en del penge gik idrættens næse forbi: »Staten har brugt tipsloven ikke blot til at frigøre sig for den moralske forpligtigelse til at støtte idrætten, der nu igennem tipningen må klare sig selv, men tillige gennem tipningen har ladet idrætten og de idrætsinteresserede tippere skaffe midler til idrætten uvedkommende formål, som det efter min mening var statens opgave at løse ved andre midler.³⁵⁾ Man kan med en vis ret hævde, at holdningen er i modstrid med DIFs henvendelse til staten i 1946 før vedtagelsen af tipsloven. Her påpegede DIF, at tipning ville kunne give idrætten »de nødvendige Midler« og »tilføre Statskassen betydelige Beløb«. ³⁶⁾

Op gennem 1950'erne fastslog DIF gang på gang at idrætten ikke blot er en sag, der vedrører specialforbund og foreninger. Den er et vigtigt led i samfundet, og det medfører forpligtigelser for DIF. DIF ønskede meget at være en ansvarlig samarbejdspartner for staten.

Derfor følte DIFs ledelse også glæde da betænkningen »Ungdommen og fritiden« i 1953 fastslog, at det ville være heldigt, hvis alle unge ville dyrke idræt. Imidlertid indeholdt betænkningen også et forslag til organiseringen af samarbejdet mellem det frie ungdomsarbejde og det offentlige.³⁷⁾ Her stod DIF af.

Efter DIFs mening kunne opgaven kun løses ad frivillighedens vej. Den måde, hvorunder dansk idræt var organiseret på, var så nær det ideelle som overhovedet tænkeligt, hævdedes det. Det var den ulønnede, frivillige leder, der bedst kunne påtage sig dette arbejde. Hvis bare staten og kommunerne ville give dem ordentlige arbejdsvilkår.³⁸⁾ I de følgende år forfulgtes denne strategi. Også efter at ungdomslovgivningen var vedtaget:

»Tænk, hvad der ville ske, hvis vi som modtræk handlede ligeså tankeløst som staten«. Det kunne man gøre ved at tilpasse DIFs foreninger til den nye fritidslov. Det ville imidlertid betyde, at DIF svigtede sine idealer med hensyn til at arbejdet skulle være frivilligt og ulønnet, og at stat og kommune ville blive bragt i økonomiske vanskeligheder. Det ville DIF ikke.³⁹⁾

DIF frygtede desuden, at lederne ville blive trukket over til fritidsklubberne, hvor de kunne aflønnes. Der blev foretaget en landsdækkende undersøgelse for at dokumentere tabet. Da der imidlertid kun kunne konstateres ganske få tilfælde af »faneflugt«, besluttede DIFs ledelse sig til at se nøgternt på tingene. *»Ungdomslovgivningen er der, og den bliver der, enten vi synes om den eller ej«.* ⁴⁰⁾

Det indsås i 1970'erne (omend det ikke formuleredes således), at DIFs virksomhed var totalt afhængig af det offentlige. Tipsloven er DIFs finanslov og organisationens økonomiske grundlag. Og den nye placering af idrætten under kulturministeriet signalerer en placering i det officielle kulturelle liv. Yderligere medgives det, at kommunernes investeringer i idrætsanlæg, deres vedligeholdelse af samme og forskellige økonomiske tilskudsordninger, er af altafgørende betydning for idrætsforeningernes eksistens. ⁴¹⁾

»Kampen om skolen«

Ligesom DIF hurtigt søgte at få militæret gjort interesseret i et samarbejde, fandt man også fra starten, at skolen var en naturlig alliancepartner. Allerede i foråret 1898 var DIF medarrangør af »Det første danske Gymnastik- og Idrætsstævne af Skoledisciple« på travbanen i Charlottenlund. Disse stævner fortsatte i de følgende mange år. Fra 1899 fik DIF det nystiftede Dansk Gymnastik-Forbund (DGF) til at overtage stævnernes ledelse.⁴²⁾

At det var DGF, der overtog ledelsen var ingen tilfældighed. Dels havde DGF, der først blev medlem af DIF i 1904, fælles præsident med DIF, dels var DGF bl.a. blevet startet i 1899 med det udtrykkelige formål, at forsvare de danske interesser (mod den svenske Ling-gymnastik) i skolen. Det var dog især »Latin- og Realskolerne« (gymnasierne) DIF fra starten kom i forbindelse med. På folkeskoleområdet var det vanskeligere.⁴³⁾

Med skoleloven i 1899 blev den svenske gymnastik indført i skolegymnastikken. Mod intentionerne blev den også enerådende. Den »svenske fløj« med den senere gymnastikinspektør, K. A. Knudsen fik nemlig magten over gymnastiklæreruddannelsen. Aktivt støttet af diverse venstre-regeringer i årene frem mod 1908.⁴⁴⁾ Det medførte en bitter strid mellem den svenske gymnastik og idrætten i flere år. En strid også DIFs ledere tog aktiv del i.

Efterhånden resignerede DIF og accepterede tingenes tilstand. Det udtrykkes meget betegnende i 1954: »Vort samarbejde med skolen er fortsat ef-

Her i 1899 satses der meget på at forbedre fodboldspillernes opførsel under kampene. Bl.a. gennem en omfattende »fair-play-kampagne«. I 1908 var spillernes opførsel heller ikke tilfredsstillende. Dengang havde dommerne ikke røde og gule kort til deres rådighed, og intet tyder på, at man kunne sætte sig i respekt v.h.a. sit elegant hverdagstøj. Først efter 1912 fik også dommerne »uniform«.

ter de samme linier som hidtil«. DIF ville hjælpe hvis skolen henvendte sig, men ville »ikke selv udfolde noget initiativ«. ⁴⁵⁾ Der var ofte meget stor forskel på skoleidrættens indhold, og den idræt eleverne dyrkede i deres fritid.

Siden hen kom der imidlertid så stor overensstemmelse mellem skoleidrætten og idrætten i »det virkelige liv »at DIF-idrætten blev meget dominerende. Paradoksalt nok er skolen nu efter mange idrætslæreres mening ved at isolere sig igen rent idrætsligt. Næmlig ved at knytte sig for tæt til det etablerede idrætsbillede og ikke følge med idrætsområdets udvikling i samfundet med hensyn til alternative aktiviteter og organisationsformer.

»Fredelig sameksistens«

Med sine fire idrætsforbund adskiller Danmark sig fra de øvrige nordiske lande. I såvel Norge som Sverige er der sket en samling af idrætten i et stort forbund. Finland har haft en speciel udvikling, idet arbejderidrætten har undgået at dele skæbne med arbejderidrætten i det øvrige Norden. I Finland er der i dag to idrætsforbund. Et, hvor der dyrkes konkurrenceidræt (som i DIF), og så et arbejderidrætsforbund, hvor der også dyrkes konkurrenceidræt. De to forbund har foretaget en vis arbejdsdeling mellem idrætsgrenene.

11940'erne var der samlingsbestræbelser i gang i dansk idræt. Dansk Arbejder Idræt (DAI) blev optaget i DIF i 1943. ⁴⁶⁾ I 1947 var det KFUMs Idrætsforbunds tur ⁴⁷⁾ og i slutningen af 1940'erne var der forhandlinger igang om indlemmelse af DFIF i DIF. I 1950 måtte man konstatere at forhandlingerne var endt resultatløst. Der kom ikke flere sammenslutninger ved den lejlighed, hvilket næppe var i overensstemmelse med Leo Frederiksen's forhåbninger: *»Hvorfor skal dansk idræt være opdelt i en række forskellige idrætsforbund, hvorfor kan det hele ikke centraliseres i et fælles forbund omfattende al dansk idræt, saaledes som man har det i Norge og Sverige? Jeg er overbevist om, at ingen kan argumentere mod saadan en ordning...«* ⁴⁸⁾ Også sidenhen rejste Leo Frederiksen spørgsmålet om samling af al dansk idræt, ⁴⁹⁾ og den nuværende formand Kai Holm har heller ikke været fremmed overfor tanken, omend det ikke er et emne, der er aktuelt lige nu.

Umiddelbart skulle man også mene, der var nogle fordele forbundet med ikke at sammenlægge de fire idrætsforbund. Via Idrættens Fællesråd kan de tilsammen stå som en slags garant for et bredt idrætsbillede overfor offentligheden. Også selv om der, bortset fra den folkelige skytte- og gymnastikbevægelse, ikke er principiel forskel på den idræt, der dyrkes i de fire forbund. Det sidste forhold er måske forklaringen på at DDSG&I samt DDGU har overlevet.

Ved at optage en del af »DIFs« aktiviteter på programmet, har man sikret sig en vis inert i udviklingen. Og dermed undgået at sygne hen, som det var tilfældet med de »konkurrerende« forbund i Norge og Sverige. Alt i alt skal man næppe lægge for meget i det når formændene for især DIF og DDGU en-

gang imellem tager et »par runder« med hinanden i massemedierne. Som bekendt er idrættens verden ikke ukendt med ritualer.

Forholdet mellem »DIF-idrætten« og »Den folkelige idræt«, har i realiteten altid været fordrageligt og præget af samarbejde. Måske med perioden op mod 1. Verdenskrig som en undtagelse. Det var i denne periode sporten sejrede og vandt frem på gymnastikkens og skyttesagens bekostning. Både på det »ideologiske plan« hos offentligheden, men også i forhold til statsmagtens anerkendelse. Gymnastikken (det svenske system) havde dog en vis succes i denne kamp, som tidligere nævnt. Dels indenfor militæret, men især indenfor skolen.⁵⁰⁾

Det var dog ikke værre end at Sander, da han i 1946 skrev DIFs jubilæumsskrift sagtens kunne indrømme:

»at det svenske mere fysiologisk velbegrundede systems indførelse havde været berettiget.« Hvis bare det bedste fra det gamle system var blevet bibeholdt, som det oprindeligt var meningen. Og hvis bare ikke »de ledende Mænd indenfor »Gymnastikinstituttet« havde været s aa fanatiske »svenskere«... «⁵¹⁾

At forholdet til de andre organisationer var godt, kan vel også ses af at DIF, da det første instruktionskursus skulle afholdes, bad Niels Bukh om at forestå det: *»i Erkendelse af den store Betydning, den Bukhske primitive Gymnastik vilfaa som Led i Idrætsmændenes Træning«*. Det er i 1921 og i de følgende år blevet en række lignende kurser afviklet.⁵²⁾ I almindelighed var instruktion lagt ud til de enkelte specialforbund også efter 1921. Ved nogle af de kurser DIF selv arrangerede, var der også adgang for medlemmer af de danske skytte og gymnastikforeninger. Bl.a. ved de første kurser som DIFs nyansatte svenske instruktør Silfverstrand gennemførte i 1922⁵³⁾. På tilsvarende måde blev »Idrætsmærket« i 1921 indstiftet i et samarbejde mellem DIF, militæret og DDS&G.

Et direkte samarbejde mellem DIF og de andre organisationer kunne ses, da man i 1940 søgte indenrigsministeriet om et ekstraordinært tilskud på 100.000 kroner til uddannelse af idrætslærere. Pengene blev i øvrigt bevilliget.⁵⁴⁾ I 1958 forsøgte DDSG&I, DDG og DIF sammen at få indflydelse på ungdoms- og aftenskoleloven⁵⁵⁾. Det lykkedes ikke rigtigt, men selv om tiden endnu ikke var moden til et formaliseret samarbejde, blev det starten til en række uformelle møder. Efter flere års uformelt samarbejde blev Idrættens Fællesråd endelig oprettet i 1977. Rådets opgave var at være bindeled til kulturministeriet i fællesanliggender⁵⁶⁾. Siden påtog det sig yderligere opgaver. F. eks som koordinator for forbundenes kursusvirksomhed og som kontaktorgan til Kommunernes Landsforening. I 1981 kom der et tilbageslag i samarbejdet. I fællesrådet havde man længe diskuteret dobbeltregistrering af medlemmer i de foreninger, der var medlemmer af flere idrætsforbund. En konkret sag, hvor en DDGU-forening insisterede på at registrere en hel hovedforening som DDGU'ere, selvom kun en mindre del var det, medførte et brud. DIF trådte ud. Nogle måneder efter, da sagen havde fundet en (midlertid)løsning indtrådte DIF igen⁵⁷⁾.

I 1984 blev Idrættens Fællesråds kursusudvalg og radio/tv-udvalg nedlagt men rådet skulle stadig være talerør overfor myndighederne.⁵⁸). Fra januar 1989 er rådets samarbejdsform blevet gennemgribende ændret. Nu består Idrættens Fællesråd udlukkende af de fire hovedorganisationer. På et årligt møde, eller når der er behov for det, vil man så indbyde de andre samarbejdspartnere inden for idrætten. Det vil sige f.eks. DOK og Team Danmark. Dermed er de fire idrætsforbund indgået i et endnu tættere samarbejde. Som et eksempel på det og den fredelige sameksistens, der for tiden hersker, kan det muligvis ses, at DDGUs formand i foråret 1989 fik lov til at fortsætte 3 måneder som formand for Idrættens Fællesråd, selv om det egentlig var DIFs formands tur. Man blev enige om, at det var upraktisk at skifte midt i »lottoforhandling« med staten.⁵⁹)

DIF og udlandet

DIF-idrætten er international. Det har netop været et af sportens særkender lige fra dens gennembrud omkring århundredskiftet. Dels skete gennembruddet stort set samtidigt i hele den industrialiserede verden, dels er sportens ideologi også international. Det at den bl.a. er bygget op omkring niveaudelt, sammenlignelig, systematiseret konkurrence, gør den internationale kappestrid til en helt naturlig konsekvens.

Det var derfor helt naturligt at DIF fra starten deltog i det internationale arbejde. I foråret 1896 deltog DIFs grundlægger, Eugen S. Schmidt sammen med Holger Nielsen og Viggo Jensen i OL i Athen. Når man tager delegationens størrelse i betragtning, er resultatet (1 førsteplads, 3 andenpladser og 2 tredjepladser) formentlig det bedste vi hidtil har opnået ved OL.

I 1901 blev det forsøgt at få gang i det nordiske idrætsarbejde men i første omgang glippede det. Allerede på det tidspunkt havde danske idrætsfolk været i udlandet flere gange. Især fodboldspillerne, bryderne, atletikfolkene og roerne var tit udenlands, ligesom de også tit fik udenlandsk besøg.⁶⁰). Endelig i 1905, lykkedes det at få gang i det nordiske samarbejde. På Danmarks initiativ i øvrigt. Det lykkedes på et møde i København, at få Norge, Sverige og Danmark til at danne »Nordisk Centralcommite for Fællesskab i al Idræt«. Det lykkedes endvidere at blive enige om en række spørgsmål, bl.a. fælles amatørbestemmelser. Desværre var man åbenbart blevet enige om for meget, for to år efter opsagde Sverige overenskomsten. Begrundelsen var, at Sverige i sit omfattende internationale arbejde flere gange var stødt på vanskeligheder p.g.a. særlige nordiske regler.⁶¹). Efter dette kom der først gang i det formaliserede nordiske idrætsarbejde i 1918. Igen på dansk initiativ. Klog af skade lagde man ikke for bindende forpligtelser på hinanden. Bl.a. vedtog man, at man ikke kunne lave fælles amatørregler endnu i Norden. Men »De nordiske Rigs-Idrætsforbunds Fælleskomite« var dannet.⁶²) I 1925 tilsluttede Finland og i 1929 Island sig det nordiske arbejde.⁶³).

Hvad angår de fælles nordiske amatørregler, var det et emne, der regelmæssigt blev diskuteret, men som man aldrig blev enige om.⁶⁴⁾ 11961 trak Danmark sig ud af fælleskomiteens arbejde. Baggrunden var, at Sverige nogen tid i forvejen havde strøget ordet amatør i sine love. Da et forslag fra Danmark om en udtalelse i amatørspørgsmålet kun fik en stemme, nemlig vor egen, trak vi os.⁶⁵⁾ Det nordiske arbejde fortsatte dog uændret hos specialforbundene og i de nordiske ungdomslejre. Og få år efter var samarbejdet i fuld gang igen på topplan. Nu i »Nordisk Fælleskomite«. I vore dage behøver man af gode grunde ikke mere at diskutere amatørbestemmelser. Til gengæld kunne man i 1983 blive enige om fælles nordiske dopingkontrolbestemmelser.⁶⁶⁾

Det nordiske arbejde har ikke altid været lige intensivt, men har alligevel været noget af en hjørnesteen i DIFs internationale arbejde. På nogenlunde samme måde kan det olympiske arbejde karakteriseres. Ganske vist er OL-arbejdet i princippet lagt i hænderne på DOK (Danmarks Olympiske Komite), men som bekendt er der stort personsammenfald mellem DOKs ledelse og DIFs ledelse og DIF har i øvrigt aldrig ladet DOK/IOC spille nogen særlig selvstændig rolle i dansk idræt. Det har man kunnet iagttage lige fra DOKs officielle start i 1905 (uofficielt blev DOK dannet i 1900). I den sammenhæng kan det også nævnes, at DIFs ledelse efter årbøgerne at dømme nærmest har betragtet DOK som et udvalg under DIF og ikke som en selvstændig institution. På den anden side var det ikke altid et »udvalg« DIF fulgte særligt nøje. Der kunne gå år imellem, at der var nærmere samarbejde mellem DOK og DIF⁶⁷⁾

Med til en beskrivelse af DIFs internationale arbejde hører også at DIF i mange år har støttet specialforbundenes deltagelse i det internationale idrætsarbejde. Op gennem 1980'erne er en del af det internationale arbejde flyttet til de store internationale organisationer og sammenslutninger. Det er nu ikke altid det man forstår ved egentlig idræt, der er blevet diskuteret steder som UNESCO, Europaråd og EF, men oftere emner som reklamer, sponsorering, TV, koordination og så videre.⁶⁸⁾

Det illustrerer på helt fin vis den udvikling idrætten, lederskabet og for den sags skyld også samfundet har gennemgået i det 20. århundrede. 11896 var DIF på »cigarkasseniveau« m.h.t. økonomi og sekretariat. I dag er der tale om en koncern med et trecifret millionbeløb i omsætning, med EDB, nøgletal, kurver og diagrammer, fast ejendom og kompliceret styring.

Det medfører naturligvis store krav til DIFs ledelse, men hvis det kan være til nogen trøst for trætte topledere, der evt. måtte længes tilbage mod rolige, ukomplicerede tider, så har »tiderne«, heller ikke hos DIF, åbenbart nogensinde været, som de plejede at være. Et gennemgående tema hos DIFs ledelse i dette århundrede, har netop været en beklagelse af den stadig øgede arbejdsbyrde, den frivillige, ulønnede leder har måttet påtage sig. Ofte kombineret med en sukken over, at det egentlige, idrætten, druknede.

Noter:

- a) DDSG&I (De danske Skytte-, Gymnastik- & Idrætsforeninger)
- DDGU (De danske Gymnastik- og Ungdomsforeninger)
- DFIF (Dansk Firmaidrætsforbund)
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1963 s. 22
- Dansk Idræt - Gennem 50 aar. bd I s. 74 og 88. Herbert Sander København, 1946
- Dansk Idræt s. 38-51
- Dansk Idræt s. 49
- Dansk Idræt 8. 275-278
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1925 s. 24
- Officielle Aarbog for Legems-Idræt, 1898 s. 6-12
- Dansk Idræt s. 111-113 (samt bilag V fra DIF-årbogen 1909)
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1956 s. 19
- Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1974 s. 26
- do, 1972 s. 23
- Dansk Idræt s. 162
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1944 s. 256
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1921 bilag D
- do, 1923 bilag D
- Vejledning for Foreningsledere og Lærere s. 103 DIF, 1933
- do, 1944 s. 59-61
- Finn Berggren, m.fl Idrættens trækfugle DDGU, 1987
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1949 s. 22
- do, 1950 s. 21
- Dansk Idræts-Forbund, Årbog, 1976-77 s. 35
- do, 1983 s. 61
- Idrætsliv 2, 1989 s. 21 (Beretninger, 1988)
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1954 s. 55-65
- Dansk Idræt s. 291-298
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1919 s.
- Dansk Idræts-Forbund, Årbog, 1984 s. 33
- Dansk Idræt s. 291-298
- Danmarks Højskole for Legemøvelser s. 10 K. A. Knudsen København, 1948
- Dansk Idræt s. 291-298
- Idrætsliv 2, DIF 1989 s. 16 (Beretninger, 1988)
- Dansk Idræt 3. 285
- Dansk Idræts-Forbunds Jubilæumsskrift s. 194 John Idorn København, 1971
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1956 s. 34
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1946 s. 55
- Dansk Idræts-Forbund Aarbog, 1953 s. 16 og 21
- dos. 21
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1955 s. 16
- Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1960 s. 16
- Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1978 s. 17
- Dansk Idræt s. 61
- Dansk Idræt s. 66
- Ove Korsgaard s. 179-182 Kampen om kroppen København, 1982
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1954 s. 20
- Dansk Idræt s. 245
- Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1947 s. 27
- Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1950 s. 17
- Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1959 s. 18

- 50) Kampen om kroppen s. 201
- 51) Dansk Idræt s. 66-67
- 52) se note 15
- 53) se note 16
- 54) Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1940 s. 18
- 55) Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1958 s. 18
- 56) Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1976-77 s. 37
- 57) Dansk Idræts-Forbund, Årbog, 1981 s. 29
- 58) Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1983 s. 34
- 59) Idrætsliv 2, DIF 1989 s. 6-7 (Beretninger, 1988)
- 60) Dansk Idræt s. 80
- 61) Dansk Idræt s. 96
- 62) Dansk Idræt s. 142
- 63) Dansk Idræts-Forbunds Aarsberetning, 1928 s. 28
- 64) Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1951 s. 22
- 65) Dansk Idræts-Forbunds Årbog, 1961 s. 22
- 66) Dansk Idræts-Forbund, Årbog, 1983 s. 35
- 67) a) Olympic Academy, 1975 s. 149 Athen, 1976
b) Dansk Idræt s. 72
- 68) Dansk Idræts-Forbunds Aarbog, 1952 s. 17
- 69) Dansk Idræts-Forbund, Årbog, 1983 s. 35.

Litteratur:

- Idrætsbogen bd. I og II red. A.C. Meyer København, 1909
- Idræthistorisk Årbog 1985. Red. Per Jørgensen m.fl Dansk Idrætsforbund og forholdet til Tyskland 1940-45 (s. 109-124). Steen Rasmussen. København, 1985
- Eliteidrætsudøvernes vilkår. Kulturministeriets eliteidrætsudvalg. København, 1983
- Den ujæmlika idrottens. Bo Schelin. Lunds Universitet, 1985
- Idræthistorisk Årbog 1987. Red. Preben Breds m.fl. København, 1987
- Idræthistorisk Årbog 1988. Red. Jørn Hansen m.fl. København, 1988
- Sten Eriksson. Från lekledarkurs til studieförbund? (svensk idrætslederuddannelse). Goteborg, 1982
- Hoijern & Ruthberg. Idrottsledares bakgrund och målsättningar. Stockholm, 1971 (Pedagogiska Institutionen)
- Nordlund. Idrottens ledare och deras problem. Umeå universitetet, 1978

Per Jørgensen

Lektor, cand. mag., historie og idræt.

Ansæt ved Danmarks Højskole for Legemsøvelser.